
Borbáth Péter *Együtt a Pörkeföldre* című meseregényének szintaktikai jellegzetességei

Gaál-Horváth Krisztina

ELTE Tanító- és Óvóképző Kar Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék

---

Absztrakt

A dolgozat Borbáth Péter *Együtt a Pörkeföldre* című meseregényének szintaktikai jellemzőit mutatja be mondatgrammatikai vizsgálaton keresztül. A vizsgálat egyik fontos kérdése, hogy a szöveg párbeszédes részei mutatnak-e hasonlóságot a beszélt nyelvi dialógusokkal. A tanulmány klasszikus grammatikai keretben, a meseregény hat fejezetének felhasználásával, összesen 3205 szóból álló szövegrészek alapján tesz megállapításokat. A vizsgálathoz kapcsolódó hipotézisek: megszakított mondatok, közbevetések főként a dialógusokban fordulnak elő; a narrációban több összetett mondat található, mint a párbeszédes részekben; a meseszöveg kevés háromnál mélyebb szintű mondatot tartalmaz; a dialógusokban több a tartalmatlan szó, és többségben vannak a rövid, tömondatok is a leíró részekhez képest.

Kulcsszavak: szintaktikai vizsgálat, mondatgrammatika, beszélt nyelv

A tanulmány célja, a vizsgálat szempontjai

A jelen kutatás azt tűzte ki célul, hogy bemutassa, milyen szintaktikai jellemzői vannak Borbáth Péter *Együtt a Pörkeföldre* című, 2019-es meseregényének. A tanulmány célja mondatgrammatikai vizsgálaton keresztül bemutatni, milyen sajátosságokkal rendelkeznek a könyv egyszerű, összetett és többszörösen összetett mondatai, illetve hogy mely szintaktikai jelenségek gyakoriak a szövegben, és ezek milyen tulajdonságokkal írhatóak le. Emellett a vizsgálat fő kérdése, hogy a szöveg párbeszédes részei vajon mennyire állnak közel a beszélt nyelvhez. A beszélt nyelvről készült részletes szintaktikai leírás (Keszler, 1983), és érdemes lehet egy esettanulmányon keresztül bemutatni, mutat-e hasonlóságokat egy írott nyelvi meseszöveg dialogikus része a beszélt nyelvi dialógusokkal.

A jelen tanulmány klasszikus grammatikai keretben, a meseregény hat fejezetének anyaga alapján tesz megállapításokat. A vizsgálat elején már körvonalazódott, hogy érdemes elkülöníteni a mesében a narrációt és a párbeszédes részeket, ugyanis elég eltérő vonásokat mutatnak. A párbeszédes részeket cél-

szerű összevetni egyrészt Keszler Borbála vizsgálatának fent említett anyagával (Keszler, 1983), másrészt bizonyos esetekben egy úgynevezett „gazdinyelvet” vizsgáló tanulmány eredményeivel is (Horváth, 2018). Az ember-állat kommunikációt leíró anyag 2872 szót tartalmazott, ezért a jelen vizsgálat hasonló terjedelmű, összesen 3205 szóból álló szövegrészeket használt fel.

A vizsgálathoz kapcsolódó hipotézisek a következők voltak: megszaki- tott mondatok, közbevetések főként a dialógusokban fordulnak elő; a nar- rációban több összetett mondat található, mint a párbeszédes részekben; a meseszöveg a korosztályi célcsoport miatt kevés háromnál mélyebb szintű mondatot tartalmaz (azokat is inkább a leíró részekben); a dialógusokban több a tartalmatlan szó, és többségben vannak a rövid, tömondatok is a leíró részekhez képest.

A beszélt és írott nyelv szintaktikai jellemzőiről

Beszélt nyelvnek nevezzük, amit a közvetlen (nem előkészített), kötetlen, személyes, nem hivatalos érintkezés során használ a beszélő; fő formája az élőszó, tartalmát, témáját tekintve nem korlátozott (Szalamin, 1978). Szabad, spontán, természetes, időhöz kötött, dinamikus és mulékony (Érsok, 2006). „Az elliptikusan szerkesztett mondatok túlsúlya, mondatátszövődések, köz- bevetett mondatok, beékelte mondatrészletek gyakori előfordulása” jellem- zi (Szalamin, 1978, p. 294). A rövid szintaktikai szerkezetek, félbemaradt mondatok írott nyelvvel szembeni gyakorisága figyelhető meg benne; sokkal gyakoribbak az egyszerű, egytagú mondatok és a megszólítások, kevesebb a többszörösen összetett mondat (Érsok, 2006.). Kevés benne a többszörösen összetett mondat sok típusa, ritkák az igeneves szerkezetek, mert egyfelől a beszédnél együttesen végezzük a beszéd és a gondolkodás műveletét, [...] másfelől takarékosági tendencia is érvényesül: fölöslegesnek érezzük, ami a beszédösszefüggésből a hallgató számára már érthető, ezért mondaniva- lónkat grammatikailag hiányosan szerkesztjük (H. Molnár, 1961, p. 53–54). A beszélt nyelvi mondatépítés lineáris, sokszor rendezetlen, következtelen, a mondatok átszövődést tartalmaznak, redundancia- és hiányjelenségekkel terhelték (Lanstyák, 2009). Az alá- és mellérendelő összetett mondatok ará- nyában nincsen lényeges különbség (Érsok, 2006). A beszélt nyelvi szöveget jellemzik az elmosódott mondatárak, a lineárisan kibomló mondat típus (Szikszainé, 2006).

Írott nyelvnek azt az érvényes normának megfelelő írásos nyelvhasznála- tot nevezzük, amely sem térhez, sem időhöz nem kötött, statikus és állandó (Érsok, 2006). Az írott szövegben kötőszóval expliciten jelölt a mondatkap- csolás és hierarchikusan rétegződő a mondatépítés (Szikszainé, 2006). A megértést a nem nyelvi kifejezőeszközök nem segítik, ezért a tartalom maxi- mális kifejtettségére kell törekedni a szövegalkotás során, tehát az írott nyelvi szövegek hosszabb, teljes mondatokból állnak, amelyek egymástól egyértel- műen elkülöníthetők (Érsok, 2006).

Az *Együtt a Pörkeföldre* szövegrészeleinek szintaktikai jellegzetességei

Megszakított mondatok, közbevetések, módosító mondatrészek

A vizsgálathoz az *Együtt a Pörkeföldre* hat fejezetét használtam fel, ezek kiválasztását azok elektronikus formában történő elérhetősége befolyásolta. A fejezetek címei és szószámai: Második rész: Borostyánállapot (503 szó címmel együtt); Harmadik rész: Az álommángorlás előnyeiről (409 szó címmel együtt); Kilencedik rész: A zajkereskedő érkezése (751 szó címmel együtt); Tizedik rész: Mirminyó álma (569 szó címmel együtt); Tizenegyedik rész: Elhagyni bunkert, barlangot (608 szó címmel együtt) és Tizenkilencedik rész: A pörkeföldi piacon (365 szó címmel együtt). A teljes anyag 3205 szót tartalmazott. A szövegrészeket minden esetben összevettem a nyomtatott könyv anyagával (Borbáth, 2019), és ahol eltérés mutatkozott, a nyomtatott példányban szereplő változat került be a vizsgálandó anyagba. A fejezetek mondatgrammatikai vizsgálata Keszler Borbála említett tanulmányának szempontjai alapján (Keszler, 1983) készült. Az elemzés során különválasztottam a párbeszédes és a leíró részeket, ezek aránya a fejezetekben a következő: a narráció 2137 szóból (66,67%), a párbeszéd 1068 szóból (33,32%) állnak. Hasonló vizsgálatokat végzett V. Raisz Rózsa, aki például Petelei István, Kaffka Margit és Krúdy Gyula 5-5 novelláját vizsgálta hozzávetőlegesen 10 000 szövegszónyi anyag alapján, ott a narráció és a „szereplő beszédének” aránya: Petelei: 44,7% és 36,46%; Kaffka: 48,55% és 33%; Krúdy: 68,68% és 27,96% (Raisz, 1989, p. 322).

Az első vizsgálati szempont a megszakított mondatok, közbevetések, módosító mondatrészek és „szabálytalan szerkesztésmódok” kérdésköre. Megszakított mondat összesen négy található az anyagban, mind a párbeszédes részek között, a cselekmény időrendjében az első: – *De én tudok egy helyet...* – ezt maga a beszélő fejezi aztán be kicsit más formában: – *Én tudom, hogy hova mehetnétek.* A második: – *Akkor elég csak odáig mennünk és minden gondunk megoldódik...* Itt egyrészt elgondolkodást, egy gondolatmenet végét jelzi a megszakadás, másrészt egy szereplő oldalba böki a beszélőt, amivel kizökkenti őt, és megcáfolja a mondandóját. A harmadik: – *De ide nem biztos, hogy...* Ezt a dialógus másik résztvevője fejezi be, szinte belevágva a beszélő szavába: – *Tudom, ide nem biztos, hogy visszajövünk.* A negyedik: – *Semmivel, Zazil, semmivel...* Ennél a megnyilatkozásnál a megszakadás szintén elgondolkodást jelent, a gondolatmenetet maga a beszélő folytatja más irányban.

Közbevetések és módosító mondatrészek leginkább szintén a párbeszédes részekben találhatók, ilyenek például: – *Hát, mire kiklopfolod a fejemből az álmokat, semmi nem marad a fogsoromból meg a koponyámból;* – *Ia, azt még nem mutattam?;* – *Ha jól belegondolsz, ezzel a szippantóval és az álommángorlóval meg lehet találni a megoldást a világot minden bajára!* A

narrációban egy-két hasonló fordul elő: *És különben is, hova tegye őket majd az új otthonában?; Második: vagy inkább és főleg!* Keszler Borbála említi még a logikátlan, csapongó mondatzöveget, a mondatok többszöri elkezdését és az olykor egész főmondatok kihagyását (Keszler, 1983, p. 182). A többszörös kezdés elég jellemző a párbeszédés részekre, például: – *Aztán meg, aztán meg neked nincs is túl sok problémád; – Ne mozduljatok, mindjárt, hmm, mindjárt megmutatom!; – Pörke, igen, a nagyapám is pörke volt! – Ezek, ezek nagyon sokan vannak!* Az első hipotézis tehát beigazolódtott, a dialógusokban nagyobb számban fordulnak elő megszakított mondatok, közbevetések és módosító mondatrészletek, mint a leíró részekben.

Mondathosszúság és szerkesztettségi mutató

A mondat-hosszúság vizsgálata az egyszerű és összetett mondatok számát és arányát jelenti a szövegben. A szerkesztettségi mutató Keszler Borbálánál a mondat egység (egy alany-állítmányi szerkezet, tehát egy egyszerű mondat vagy tagmondat) és a mondat egész (mondatkezdő nagybetűtől a mondatzáró írásjelig tartó egység, tehát egyszerű vagy összetett mondat) hányadosa (Keszler, 1983). A vizsgált részek az *Együtt a Pörkeföldre* című meséből összesen 302 mondatot tartalmaznak, ebből a leíró rész 179, a párbeszédés rész 123 mondatból áll, számottevő eltérés tehát arányaiban nincsen. A mondat-hosszúság a következőképpen alakul a két részben: a narráció 67 egyszerű mondatot tartalmaz, és összesen 112 összetett mondatot. Ebből a kéttagú, két tagmondatból álló összetett mondat 53, a többi 59 többszörösen összetett mondat; három tagmondatból áll 32, négy tagmondatból 19, öt tagmondatból 7 és hét tagmondatból egy. Fontos megemlíteni, hogy nem csak a párbeszédéseket bevezető (például: *Erre Bocskoján tudálékosan magyarázni kezdte.*), hanem az őket megszakító vagy lezáró idéző mondatok (például: – *szontyolodott el Mirminyó – vagy – tiltakozott Zazil*) is mind a leíró részekhez kerültek, ez lehet az egyik oka a narrációban előforduló egyszerű mondatok magas számának. A párbeszédés részek 60 egyszerű mondatot és összesen 63 összetett mondatot tartalmaznak, ebből a két tagmondatból álló összetett mondat 42. A többszörösen összetett mondatok közül három tagmondatból áll 14, négyből, ötből és hatból 2, valamint itt is van egy hét tagmondatból álló mondat.

Látjuk, hogy a narráció több összetett mondatot tartalmaz, mint a párbeszédés részek (a mondatok 62,57%-a szemben a mondatok 51,22%-ával), és a leghosszabb mondata hét tagmondatból áll: *Helyzet volt, amin úrrá kellett lenni, úgy, amit meg kellett oldani, Bocskoján, Zazil és Tivonul Buffogó önfeledten vitatkozott arról, hol lehetne elhelyezni a zajgyűjteményt, hogy mit kéne csinálni Ushguli vezetőivel.* A párbeszédés részek arányaiban több egyszerű mondatot tartalmaznak (48,8% és 37,5%), viszont itt is hét tagmondatból áll a leghosszabb összetett mondat: – *Aztán meg (...), aztán meg neked nincs is túl sok problémád, Tivonul, se házad, amit rendben kell tartanod,*

se családod, akikről gondoskodnod kell, se munkád, amit elvégeznél! Itt kell megemlíteni, hogy a szervesen kapcsolódó tagmondatok (mint például a fenti mondatban található megszólítás, vagy az olyan mondatrészek, mint *hát, ja, igen* stb.) nem kerültek be a számlált tagmondatok közé. Keszler Borbála beszélt nyelvi anyagában az egyszerű mondatok voltak túlnyomó többségben (57,40%) (Keszler, 1983, p. 189), ez jóval magasabb a párbeszéd részek százalékos adatánál.

A szerkesztettségi mutató az *Együtt a Pörkeföldre* egész vizsgált anyagában a következő: a teljes anyag 610 alany-állítmányi szerkezetből, tagmondatból áll, ezt kell elosztani a mondatok számával (302), így a szerkesztettségi mutatója 2,01. A narráció 387 alany-állítmányi szerkezetet tartalmaz, a szerkesztettségi mutatója 2,16, míg a párbeszéd részek 223 alany-állítmányi szerkezetből állnak, így ennek a szerkesztettségi mutatója 1,81. Érdekes, hogy Keszler Borbálánál a beszélt nyelv szerkesztettségi mutatója 1,86 lett (Keszler, 1983, 189). – az érték igen hasonló a párbeszéd részekéhez. Deme László vizsgálta a szépirodalmi próza mutatóját két 100 000 betűhelynyi anyag, Fejes Endre és Németh László művei alapján (kihagyva a szereplők beszéltetéseit és az ezeket bevezető, megszakító, befejező idéző mondatokat), ezekben az érték 1,90 és 3,41 lett (Deme, 1971, p. 148–149). Ez az *Együtt a Pörkeföldre* narrációjának mutatójához áll közelebb.

A mellé- és alárendelő összetett mondatok aránya

Az összetett mondatok vizsgálatakor néha nem teljesen egyértelmű, mit is tekintünk alárendelő és mellérendelő összetett mondatnak, illetve mihez kezdünk a szervesen kapcsolódó tagmondatokkal. Ez utóbbiba többek között azok a mondatok is beletartoznak, amelyek olyan előre-, közbe- és hátravetések, amelyek „nem grammatikai, hanem kommunikatív, szemantikai kapcsolatban vannak csak a mondattal” (Keszler, 2000, p. 552). Legtöbbször „a közlés egészére vagy komplexebb darabjára” vonatkoznak, és „gyakran főmondat jellegűek” (Keszler, 2000, p. 552). A funkciójuk sokféle lehet, tipizálásuk túlmutat a jelen dolgozat keretein. A vizsgálat során csak azokat a mondatokat tekintetem alárendelőnek, amelyek esetében egyértelmű volt az utalószó és a mellékmondat mondatrészkifejtése, mellérendelőnek pedig azokat, amelyekben a mellérendelő kötőszó benne volt, vagy magától értetődően lehetett vele kiegészíteni a mondatot. A semleges kapcsolások nem kerültek egyik kategóriába sem.

A jelöletlen ok-okozati kapcsolatról nehéz eldönteni, hogy magyarázó mellérendelésről vagy okhatározói alárendelésről van szó; ha nem volt utalószó a főmondatban, ezeket kivétel nélkül mellérendelésnek vettem, mert lazább kapcsolatot éreztem a tagmondatok között. Emellett nagyon sok a kettősponttal bevezetett tagmondat a szövegben; ezek besorolásakor igyekeztem nem csak a grammatikai, hanem a tagmondatok tartalma közötti logikai viszony alapján is dönteni. Ilyenek például: *És akkor Niru egyszerre*

megértette: neki is mennie kell, hacsak nem akarja magukra hagyni a megszelídített zajokat (tárgyas alárendelő); *Niru és Bocskoján átmentek Zazilhoz, aki nagy munkában volt: precízen összetekerte a nélkülözhetetlen találmányok tervrajzait (...)* (magyarázó mellérendelő); *Bocskoján teljesen össze volt zavarodva: Mirminyó gond nélkül hagyja itt egy élet munkáját (...)* (okhatározó alárendelő) stb.

Ezek alapján összesen az *Együtt a Pörkeföldre* vizsgált részleteiben 164 mellérendelés és 146 alárendelés található a tagmondatok között (a többszörösen összetett mondatokat is beleszámolva). A narráció 112 összetett mondata (387 tagmondata) 118 mellérendelő és 97 alárendelő tagmondatból áll. A párbeszédés részek 63 összetett mondata (223 tagmondata) 46 mellérendelő és 49 alárendelő tagmondatot tartalmaz. Látható, hogy a leíró részekben több az alárendelés, mint a mellérendelés, de a különbség nem számottevő. A párbeszédés részekben a két érték szinte azonos. Keszler Borbála azt írja, a beszélt nyelvben a mellérendelt és az alárendelt összetett mondatok gyakoriságában nincs lényeges különbség (Keszler, 1983, p. 191), és a saját vizsgálata alapján is erre a következtetésre jut. A párbeszédés anyag alapján is ezt látjuk.

Mondatátszövődés az anyagban

Az *Együtt a Pörkeföldre* hat vizsgált fejezetének anyagában (3205 szó), és valójában a teljes mesekönyvben is csupán négy mondat tartalmaz átszövődést. Ebből három az *Elhagyni bunkert, barlangot*, egy pedig *A pörkeföldi piacon* fejezetben található. A mondatok közül egy van a leíró rész mondatai között: *Itt mindennek megvolt a helye, de ott azt sem tudhatja, mi vár majd rá.* → *Itt mindennek megvolt a helye, de azt sem tudhatja, ott mi vár majd rá.* Az átszövődés kicsit kérdéses (határeset) a mondatban, ugyanis a főmondatban is lehet értelmezni az átszövődött mondatrészt. Az alárendelés tárgyas (kitett utalószóval), az alaptag a *tud*, tárgyi mellékmondatból helyhatározó szövődik át helyhatározóként, nem változik a szintaktikai szerepe.

A másik három átszövődéses mondat a párbeszédés részekben található. A mondatok: – *De ide nem biztos, hogy... [visszajövünk]* → – *De nem biztos, hogy ide... [visszajövünk]*; – *Tudom, ide nem biztos, hogy visszajövünk.* → *Tudom, nem biztos, hogy ide visszajövünk*; – *A te fantasztikus álomszipkáddal és az álommángorlóddal azonban lehet, hogy több sikerünk lenne.* → – *Azonban lehet, hogy a te fantasztikus álomszipkáddal és az álommángorlóddal több sikerünk lenne.* Az első két mondat lényegét tekintve ugyanaz; Bocskoján mondata megszakad, Mirminyó fejezi be a gondolatot. A mondatok alanyi alárendelésűek, alaptagjuk a *biztos*, alanyi mellékmondatból szövődik át helyhatározó a főmondatba, változatlan szintaktikai szerepben. A harmadik mondat szintén alanyi alárendelésű, alaptagja a *lehet*, egész szintagmabokor szövődik át benne az alanyi mellékmondatból a főmondatba (az alaptag eszközhatózó, a szintaktikai szerepe nem változik). Az ember-állat kommu-

nikációs vizsgálatban öt kísérlet lejegyzett anyagából (2872 szó) csupán egy mondat tartalmazott átszövődést: *Jó, hát ez így belement a szádba, igen, ez nem biztos, hogy ér* (Horváth, 2018, p. 284).

A szinteződés

A szinteződés vizsgálata azt mutatja meg, hány szintű mondategységek fordulnak elő az anyagban. Az *Együtt a Pörkeföldre* vizsgált részeiben a mondatok nagy többsége egy-, illetve kétszintű. Összesen 20 háromszintű mondat van a teljes anyagban, négy szintű pedig csupán kettő. A leíró részekben egy szintű például: *Mindenki mélán nézett maga elé, önkéntelenül mosolygott, Mirmínyó pedig pillanatokon belül elaludt.* Kétszintű: *Miközben Tivonul az utazás unalmas, praktikus részleteit tárgyalta meg Zazillal, Bocskoján azon agyalt, hogy tudna minél több demizsont meg hordót magával cipelni.* Háromszintű 17 mondat a narrációban, például: *Niru nagyon örült, hogy így együtt lehetnek, hogy most tényleg mindenki itt van, aki fontos neki.* Két négy szintű mondat van a leíró részben, ezek: *És annyira vágyott arra a tájra, arra az illatos, szagos országgra, ahol született, hogy úgy érezte, ha most nem indul neki, soha többé nem fog már eljutni oda; Megkérte Zazilt, zárja le neki valahogy a barlangját, hogy ha egyszer mégis vissza tudnának jönni, meglegyen nekik ez a hely.*

A párbeszéd részekben egy szintű mondat például: – *A tavakig eljuthatunk pár hét alatt, de nem lesz egyszerű út.* Kétszintű: – *Titeket is bosszant, amikor ébredés után összekuszálódnak az álmaik?* Háromszintű csupán három mondat volt a párbeszéd részekben, ezek: – *Ez itt az álomszipka, úgy kiszippantja az orrodon keresztül az álmaidat, mintha soha ott se lettek volna!*; – *Tudom, ide nem biztos, hogy visszajövünk;* – *Kérlek, Zazilnak van egy ilyen álomverője, amivel kiklopfolja a fejedből, ami benne van, és utána azokat össze lehet hasonlítani, például kiderült, hogy NEKEM vannak a legesleggyőztesebb álmaim.* Ez utóbbi mondat jól példázza, mennyire közel is állnak a mese párbeszéd részei a beszélt nyelvhez.

Keszler Borbála anyagában a felvételről nem tudók beszédében ötnél mélyebb szintű mondat csak egy volt, a felvételt készítő mondatai pedig mind egy- és kétszintűek voltak (Keszler, 1983). Az interspecifikus kommunikáció során elhangzott szövegek az esetek túlnyomó többségében ugyanúgy egy- és kétszintű mondatokat tartalmaznak, mint a dialogikus szövegek, aminek oka a szövegek jellege: nagyon sok az utasítás, a kérés, parancs, szinte egyáltalán nincsenek leíró vagy narratív részek, a beszélő rövidsége, gyors információcserére törekszik (Horváth, 2018).

A mondattejedelem, a telítettségi mutató és az egyszerű mondat

A mondatokban található tartalmas szavak száma mutatja a mondatok terjedelmét. Tartalmatlan szónak tekintettem mindent, ami nem alapszófajú szó, ez alapján a leíró részekben összesen 550, a párbeszéd részekben 344

tartalmatlan szó található, tehát a teljes 3205 szóból álló anyagban 894. A teljes anyagban a tartalmas szavak száma így 2311, ez a szavak 72,11%-a. A narráció 2137 szavából 1587, a párbeszédes részek 1068 szavából 724 tartalmas, ez 74,26% és 67,79%. Számmottevő különbség nincs, mégis látszik, hogy a párbeszédes részekben több a tartalmatlan szó, mint a leíró részekben.

Az egy mondatra jutó átlagos szó mennyiség adja meg a telítettségi mutatót. A teljes vizsgált anyag az *Együtt a Pörkeföldre* című meséből 302 mondatból áll, a narráció 179 mondatból, a párbeszédes részek 123 mondatból. Az egy mondategészre eső telítettségi mutató a teljes anyagban 7,65; a leíró részekben 8,86, a párbeszédes részekben 5,88. Az egy mondategységre eső telítettségi mutató a teljes vizsgált anyagban (610 tagmondat) 3,78; a narrációban (387 tagmondat) 4,10, a párbeszédes részekben (223 tagmondat) 3,24. Keszler Borbála beszélt nyelvet vizsgáló anyagában az egy mondategészre eső telítettségi mutató 5,17, az egy mondategységre eső 2,78 (Keszler, 1983). Látható, hogy ezek az értékek a párbeszédes részek értékeihez állnak közelebb. Deme László többféle prózát vizsgáló könyvében a szépirodalmi szövegek telítettségi mutatója 7,27 és 19,87. az egy mondategységre jutó átlagos szó mennyiség 3,82 és 5,80 (Deme, 1971, p. 314)..

A Keszler Borbála által vizsgált kötetlen beszélgetésekben 57,40% volt az egyszerű mondatok aránya (Keszler, 1983). Az *Együtt a Pörkeföldre* teljes vizsgált anyagában 42,05% az egyszerű mondatok aránya (127 egyszerű mondat), a leíró részben ez 37,43%, a párbeszédes részekben 48,78%. Látható, hogy a párbeszédes részek jóval több egyszerű mondatot tartalmaznak, még úgy is, hogy a narrációban elég nagy számban vannak az idéző mondatok. Keszler Borbála azt állapítja meg, hogy „a beszélt nyelvre jellemzőek az ultrarövid mondatok (vagyis az egy-, két- és háromszavas mondatok)” (Keszler, 1983, p. 200). Ez hatványozottan jellemző az ember-állat kommunikációban elhangzó szövegekre is (Horváth, 2018). Az *Együtt a Pörkeföldre* mondataira az ultrarövidség nem jellemző, viszont a nagyon hosszú egyszerű mondatok sem.

Az eredmények összegzése

A dolgozat fő kérdése az volt, hogy milyen szintaktikai jellemzői vannak Borbáth Péter *Együtt a Pörkeföldre* című meseregényének a vizsgált hat fejezet alapján, illetve hogy a szöveg párbeszédes részei mennyire állnak közel a beszélt nyelvi dialógusokhoz. A vizsgálathoz kapcsolódó hipotézisek beigazolódtak: a dialógusokban nagyobb számban fordultak elő megszakított mondatok, közbevetések és módosító mondatrészletek, mint a leíró részekben. A narrációban több összetett mondat található, mint a párbeszédes részekben; a meseszöveg a korosztályi célcsoport miatt kevés háromnál mélyebb szintű mondatot tartalmaz, többségüket a leíró részekben. A dialógusokban több a tartalmatlan szó, mint a narrációban, és többségben vannak bennük a rövid, tömmondatok is.

Megállapítható még, hogy az anyagba tartozó szövegek párbeszédesei részei sok tekintetben közel állnak a beszélt nyelvi dialógusokhoz, sokkal több jellemzőjüket mutatják, mint a leíró, narráló részek. További vizsgálatokat mindenképp érdemes lenne végezni a témában; a meseszövegek rengeteg, nyelvészeti szempontból is érdekes jellegzetességgel rendelkeznek.

Irodalom

- Deme, L. (1971). *Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata*. Akadémiai Kiadó.
- Érsok, N. Á. (2006). Szóbeliség és/vagy írásbeliség. *Magyar Nyelvőr*, 130(2), 165–176.
- Horváth, K. (2018). Az interspecifikus kommunikáció szintaktikai jellegzetességeiről. In Balázs, G. & Lengyel, K. (Eds.) *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések* (pp. 277–286). ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi, Tanszék és Inter (IKU) és Magyar Szemiotikai Társaság.
- H. Molnár, I. (1961). A beszéd-töltelékekről – más szempontból. *Magyar Nyelvőr*, 85(1). 51–55.
- Keszler, B. (1983). Kötetlen beszélgetések mondat- és szövegtani vizsgálata. In Rácz, E. & Szathmári, I. (Eds.), *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből* (pp. 164–202). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Keszler, B. (2000). Többszörösen összetett mondatok elemzése. In Keszler Borbála (Ed.), *Magyar grammatika* (pp. 542–554). Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Lanstyák, I. (2009). *A magyar beszélt nyelv sajátosságai*. Stimul.
- Raisz Rózsa (1989). Mondatszerkezeti jellemzők gyakorisági vizsgálata Petelei-Kaffka- és Krúdy novellákban. In Fábíán, P. & Szathmári, I. (Eds.), *Tanulmányok a századforduló stílustörekvéseiből* (pp. 317–338). Tankönyvkiadó.
- Szalamín, E. (1978). A mai magyar beszélt nyelv mondattanának kérdéséhez. *Magyar Nyelv*, 74(3). 293–303.
- Szikszainé Nagy, I. (2006). *Leíró magyar szövegtan*. Osiris Kiadó.

Gaál-Horváth, K.

Syntactic characteristics of Péter Borbáth's *Együtt a Pörkeföldre*

The present paper analyses the syntactic features of Péter Borbáth's book for 6- to 10-year-olds *Együtt a Pörkeföldre* [Together to Scurland], including the important issue of how closely the story's dialogues resemble those of the spoken language. The paper employs a traditional grammatical framework to examine six chapters (3205 words) of the tale. Hypotheses: interrupted sentences and inset sentences occur chiefly in dialogues; the more complex sentences occur in the narrative parts; few sentences are deeper than three levels; 'empty' words and short, simple sentences occur more in the dialogues.

Keywords: syntactical analysis, sentence grammar, spoken language

